

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

Kvinnor i lantbruket

– ökad jämställdhet ger utveckling enligt FAO-rapport

Sammanfattning av seminarium på KSLA torsdag 19 maj 2011 9.00–12.15

*Kvinnor utgör 43 procent av arbetskraften i utvecklingsländernas jordbruk. Om de hade samma produktionsresurser och möjligheter som sina manliga kolleger skulle kvinnornas avkastning öka med 20–30 procent och 100–150 miljoner människor skulle slippa vara undernärda. Den slutsatsen dras i årets upplaga av FAO-rapporten *The State of Food and Agriculture, med titeln Women in Agriculture – Closing the gender gap for development.**

Från utnyttjad...

– Min vän, lantarbetaren och småbrukaren Valiben, inspirerade oss, berättade Eve Crowley, rapportens huvudförfattare.

Valiben från Gujarat i Indien är en av de miljoner kvinnor som rapporten handlar om. Hon kommer från en jordbrukande kast. Vid tolv års ålder tvingades hon sluta skolan och ta ansvar för hushållet sedan hennes pappa hade dödats och hennes mamma och bror invalidiserats i en bilolycka. Vid tretton giftes hon bort till en man som visade sig vara alkoholist och blev arbetsförmögen när han föll ner från ett träd. När hon var sjutton hade hon tre barn och var försörjningsskyldig för åtta personer. Hon arbetade hela dagen på fälten, hela natten i en gödselabrik, sov 1–2 timmar per natt och orkade varken tvätta sig, byta kläder eller hålla hemmet rent. Ändå var barnen ständigt hungriga. Hon tvingades låna pengar av jordägaren och hamnade i en skuldspiral.

...till oberoende

Vändningen kom när Valiben organiserade sig i en självhjälpsgrupp och ett kvinnokooperativ. Därigenom fick hon en identitet, blev medveten om att kroppen var hennes arbetsredskap och därför måste skötas, samt blev medveten om sina rättigheter (lägstalön från storbonden och fattighjälp från staten). Genom gruppen kunde hon spara och låna och lyckade skaffa en buffel till subventionerat pris genom ett utvecklingsprogram från regeringen. Vid 35 års ålder drack hon för första gången i sitt liv mjölk! Mjölkförsäljning och dagsverken med högre lön hjälpte henne att betala sin skuld. Tack vare ett lågräntelån kunde hon betala sin mans inteckningslån på jorden och fick med sitt eget namn på den nya ägarhandlingen. Valiben har senare utbildat sig till barnmorska i byn och de blivande fäderna har köpt en mobiltelefon till henne så att hon kan komma när som helst på dygnet. Hon har kunnat köpa utrustning som en oxplog, en biogasgenerator och en lykta som drivs med solenergi. Valibens grupp får tillgång till bättre villkor på flera marknader genom att förhandla sig till lägre priser och högre kvalitet på inköp av utsäde, gödselmedel och andra insatsmedel. De får högre priser på sina produkter när de säljer gemensamt. De får bättre betalt och arbetar flera avlönade timmar genom att

själva stå för förädling, försäljning och transporter. De har gjort sig oberoende av mellanhänder.

Lär av Valiben

– Valiben företräder nu 10 000-tals kvinnor i sin förening. Slutsatsen är att det inte räcker att vidta en isolerad åtgärd utan man måste arbeta med ett brett spektrum. Om utarbetade fattiga landsbygdskvinnor får möjlighet visar det sig att de har kunskap, förmåga, kapacitet och använder bra arbetsmetoder. De kan organisera sig och är intresserade av att förbättra sina och sina familjers liv samt att investera pengar för att få det bättre. För att förbättra kvinnornas möjligheter måste vi lyssna på dem och utgå från deras behov, konstaterade Eve Crowley.

Valibens liv och utveckling är ett exempel på vad FAO-rapporten konstaterar: Att öka jämställdheten i jordbruket förbättrar ekonomin genom högre produktivitet, tryggare livsmedelstillgång och bättre hushållsekonomi. Kvinnor använder dessutom oftare än män inkomsterna till hälsoåtgärder, nyttig mat och skolavgifter, vilket kommer hela familjen till godo och i förlängningen lyfter hela samhället.

Kvinnor är lika effektiva som män

Utvecklingsländernas jordbruk underpresterar och det beror till stor del på kvinnornas förhållanden. Kvinnor utgör i genomsnitt 43 procent av arbetskraften i utvecklingsländernas jordbruk, men andelen varierar stort mellan länder och världsdelar. Lägst är den i Latinamerika (20 procent) men i både Östasien och Afrika söder om Sahara är hälften av jordbruksarbetarna kvinnor. Kvinnor är lika effektiva bönder som män, men kvinnor har sämre tillgång till insatsmedel, teknik och rådgivning, brukar mindre gårdar med sämre jordar och tvingas dessutom oftare arbeta deltid eller som säsonganställda med lägre lön. Kvinnor saknar kontroll över jord, familjemedlemmars arbetskraft och andra resurser som är nödvändiga för att garantera ett jämnt utbud av produkter. Därför är det oftast män som får kontakt på jordbruksproduktion medan kvinnor står för mycket av familjearbetskraften.

Om kvinnor ges samma möjligheter som män kan de öka avkastningen med 20–30 procent. Det skulle öka utvecklingsländernas jordbruksproduktion med 2,5–4 procent och – lite hårdtagat – leda till att 12–17 procent (100–150 miljoner) färre människor skulle behöva gå hungriga.

Lagar mot traditioner

I genomsnitt är 20 procent av dem som har rätt till jorden (antingen som ägare eller brukare, s k landholder) kvinnor. I Väst- och Centralafrika, Nordafrika och Främre Orienten är endast tio procent av jordrättsinnehavarna kvinnor.

Moçambique är ett av de länder där störst andel av arbetskraften i jordbruket utgörs av kvinnor – drygt 65 procent. Det beror på att män av tradition arbetar i Sydafrikas gruvor. Enligt den officiella lag (från 2003) som reglerar jordägandet, ägs all jord av staten men män och kvinnor kan bruka den, var för sig eller tillsammans. I praktiken gäller det traditionella brukandet, det vill säga sonen ”ärver” fadern. När kvinnan flyttar till mannen får hon del i hans mark, men om han dör kan hon förlora jorden och därmed sin försörjning till hans släktingar. Ungefär 23 procent av jordrättsinnehavarna är kvinnor.

Lena Widefjäll gjorde 2006 en mastersstudie av mäns och kvinnors situation i en by i Moçambique. Hennes erfarenheter överensstämde med FAO-rapporten. Könrollerma gjorde att kvinnor förutom jordbruksarbetet skötte nästan alla dagliga hushållssysslor och därigenom hade en mycket större arbetsbörda än män.

– Kanske luckras könrollerma upp, men det går mycket långsamt, konstaterade Lena Widefjäll.

Förändringar av traditioner

Åke Barklund berättade i sin inledning om varför jämställdhetsfrågor ansågs viktiga i arbetet på ett regionalt kontor för jordförvaltning i Östafrika, där han hade jobbat: "Det är rättvist och jämlikt samt bra för produktiviteten", var det svar han fick.

– Vi försökte hela tiden aktivt involvera både män och kvinnor, men den riktigt tuffa uppgiften var inte den rättsliga diskrimineringen utan de djupt rotade traditionerna. De måste förändras.

Eve Crowley gav exempel på hur diskussioner om den rättsliga diskrimineringen av kvinnor när det gäller rätten till land också ledde vidare till en diskussion om det orättfärdiga i mäns traditionella våld mot kvinnor. Och Valibens man misshandlade henne för att hon bröt med traditionerna och "rände ute på byn". Men när kvinnogruppen hade sitt nästa möte hemma hos henne, upptäckte han att Valibens arbete i kvinnogruppen var till nytta för honom och då tillät han henne att fortsätta arbetet. Så det går att förändra traditioner.

Kontroll över jord, pengar och makt

Melinda Fones-Sundell menade att rättssystemet måste finnas på plats för att praktiken ska fungera:

– Investeringar blir skakiga om man inte vet om man har rättslig tillgång till jord, speciellt för kvinnor.

För att nya icke-diskriminerande lagar och nya handlingsprogram ska nå ner till gräsrotsnivå måste man förändra förhållandena när det gäller jord, pengar och makt. Kvinnor måste få tillgång till jord i mycket större utsträckning och de måste också få inflytande över hushållets användning av pengar. Ofta kontrollerar en person (mannen) hushållets penningflöde trots att hushållet består av flera arbetande personer. Pengarna kanske används till sådant som inte är så viktigt för jordbruket. Icke-monitära system, exempelvis kolkompensation kan också ge ett tillskott till hushållet.

Makt och inflytande brukar följa kontroll över jord och pengar. För att kvinnor ska få makt och inflytande måste de ges röst i de pågående politiska processerna, inte bara genom enskilda organisationer. Därför måste man också engagera högt uppsatta kvinnliga politiker som inte är vana vid att kommunicera med fattiga kvinnor i jordbruket. Slutligen, för att kvinnor ska få makt och inflytande måste också män mobiliseras. Jämställdhet är viktigt för både kvinnor och män.

Medverkande talare: Magnus Kindbom, Landsbygdsdepartementet, Ewe Crowley, FAO, Lena Widefjäll, Mälardalens högskola, Lasse Kranz, Sida, och Melinda Fones-Sundell, SIANI.

Christina Engfeldt, f d FAO Norden, var moderator och Åke Barklund, KSLA, hälsade välkommen.

Sammanfattat av Maria Larsson